

HOOFDSTUK 8

Het Belgisch Parlement en de wetgevende vergaderingen uit de “Franse” en “Hollandse tijd”

Véronique Laureys

1. Bibliografie

We vermelden hier enkel de titels die een algemeen overzicht geven van het Parlement en zijn werking. Voor bijdragen die specifieke aspecten van het Parlement toelichten, verwijzen we naar de bibliografie in het themanummer van *Res Publica*:

WILLEMS (M.). Bibliografie van de studie van het Belgisch Parlement, in *Res Publica* (Speciaal nummer), 1980, p. 289-301.

REGOUT (A.). Bibliografisch overzicht, in *Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht*, 1980, p. 284-297.

VAN DER HULST (M.). Bibliografie, in *Het federale Parlement*. Kortrijk-Heule, 1994, p. 247-257.

Website van de Senaat: www.senate.be, met onder andere *Bibliografie van het Belgisch parlementair recht*.

Website van de Kamer van volksvertegenwoordigers www.dekamer.be.

Website van de sectie van de Archieven van Parlementen en Politieke Partijen van de ICA (International Council of Archives): www.spp-ica.org.

Website van de ECPRD (European Centre for Parliamentary Research and Documentation): www.ecprd.org.

ALEN (A.), SUETENS (L.-P.), eds. *Het federale België na de vierde staatshervorming. Een commentaar op de nieuwe grondwet en haar uitvoeringswetten*. Brugge, 1993.

BRASSINNE (J.). *La Belgique fédérale*. Brussel, 1994.

BREUGELMANS (K.). De plaats van de Senaat in het parlementair systeem van het jonge België (1831-1847), in *Handelingen van de Koninklijke Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis*, 1998, p. 5-21.

DE BATSELIER (N.), ed. *Levende democratie. De kracht van een parlement in de 21e eeuw*. Tielt, 2004.

DE CROO (H.), HUENENS (R.). *Het parlement aan het werk*. Brussel, 1996.

DELWIT (P.), DE WAELE (J.-M.), MAGNETTE (P.), eds. *Gouverner la Belgique. Clivages et compromis dans une société complexe*. Parijs, 1999.

- DEPAUW (S.). *Rebellen in het parlement. Fractiecohesie in de Kamer van volksvertegenwoordigers (1991-1995)*. Leuven, 2002.
- DEWACHTER (W.). *De mythe van de parlementaire democratie. Een Belgische analyse*. Leuven, 2001.
- DESCHOUWER (K.), DE WINTER (L.), DELLA PORTA (D.), eds. *Partitocracies Between Crises and Reforms. The Cases of Italy and Belgium*. Leuven, 1996.
- D'HOLLANDER (H.), EUGÉEN (Z.). *De democratische legitimiteit van de Europese besluitvorming: legitimiteit door parlementaire discursiviteit*. Rotterdam, 2003.
- D'HOLLANDER (H.). Distribution of parliamentary functions in a federal system: the competences of the Belgian federal parliament and the Regional Councils in matters relating to the European Union, in LAURSEN (F.), PAPPAS (S.), eds. *The Changing Role of Parliaments in the European Union*. Maastricht, 1995, p. 35-41.
- GILISSEN (J.). *Le régime représentatif en Belgique depuis 1790*. Brussel, 1959.
- De herwaardering van het Belgisch Parlement - La revalorisation du Parlement belge (Verslagboek van het Vijfde Congres van het Politologisch Instituut), in *Res Publica*, 1989.
- FIERS (S.). *Vijftig jaar volksvertegenwoordiging. De circulatie onder de Belgische Parlementsleden 1946-1995*. Brussel, 2000.
- GERARD (E.), WITTE (E.) e.a. *Geschiedenis van de Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers 1830-2002*. Brussel, 2003.
- KIIVER (H.). De parlementen van Nederland en België en het Europese besluitvormingsproces, in *Tijdschrift voor Europees en Economisch Recht*, 2006, p. 222-229.
- Kunst in de wandelgangen. Het onbekende patrimonium van de Senaat*. Tielt, 2006.
- LAUREYS (V.), PEREMANS (P.). Actief communicatiebeleid in het federale parlement: vechten tegen onverschilligheid, in CONINCKX (D.), ed. *Overheidscommunicatie in België. Een overzicht*. Leuven, 2004, p. 184-194.
- LAUREYS (V.), VAN DEN WIJNGAERT (M.) e.a. *De geschiedenis van de Belgische Senaat*. Tielt, 1999.
- LEUS (K.), VENY (L.), eds. *Het federale België in de praktijk. De werking van de wetgevende vergaderingen na de verkiezingen van 21 mei 1995*. Brugge, 1996.
- MAURER (A.), WESSELS (W.), eds. *National Parliaments on their Ways to Europe: Losers or Latecomers*. Baden-Baden, 2001.
- NOPPE (J.). *Van kiesprogramma tot regeerakkoord. De beleidsonderhandelingen tussen de politieke partijen bij de vorming van de Belgische Federale Regering in 1991-1992 en in 2003*. Leuven, 2006.
- Het Parlement. Exponent van een democratische samenleving 1831-1981*. Brussel, 1981.
- PAS (W.), SEUTIN (B.), THEUNIS (J.), VAN HAEGENDOREN (G.), VAN NIEUWENHOVE (J.), VERMEIRE (L.). *De Grondwet*. Brugge, 1998.
- La réforme du Sénat (Actes du colloque organisé à la Maison des Parlementaires le 6 octobre 1989 par le Centre de Droit public de la Faculté de Droit de l'Université Libre de Bruxelles)*. Brussel, 1990.
- TOEBOSCH (E.). *Parlementen en Reglementen*. Brussel, 1991.

- TOEBOSCH (E.). *Honderd jaar ongewone debatten in Kamer en Senaat*. Brussel, 2001.
- TOEBOSCH (E.). *Het Parlement anders bekeken*. Gent, 2006.
- VAN DEN WIJNGAERT (M.), JACQUEMIN (N.), GOOSSENS (M.). *O dierbaar België: ontstaan en structuur van de federale staat*. Antwerpen, 1996.
- VAN DER HULST (M.). *Het federale Parlement*. Kortrijk-Heule, 1994.
- VAN DER HULST (M.), VENY (L.), eds. *Parlementair recht. Commentaar en teksten*. Gent, 1997.
- VAN IMPE (H.). *Het Belgisch Parlement*. Brussel, 1981.
- VAN NIEUWENHOVE (J.). De samenstelling en werking van Parlement en Raden na de vierde Staats hervorming, in *Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht*, 1994, p. 171-190.
- VERLEDEN (F.), HEYNEMAN (C.). Parlementaire circulatie in de Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers, 1831-2008, in *Res Publica*, 2008, nr. 4, p. 383-408.
- Parlementaire controle op de Europese besluitvorming*. Colloquium Vlaams Parlement, Brussel, 1 december 2006.

Biografische notities over de parlementsleden vindt men in:

- DE PAEPE (J.-L.), GRUMAN (M.), SCHOETERS (M.), STENGERS (J.), eds. *Index des éligibles au Sénat 1831-1893*. Brussel, 1975.
- DE PAEPE (J.-L.), RAINDORF-GERARD (C.), eds. *Le Parlement belge 1831-1894. Données biographiques*. Brussel, 1996.
- VAN MOLLE (P.). *Het Belgisch Parlement 1894-1969 - Le Parlement belge 1894-1969*. Gent-Ledeberg, 1969 en Addendum 1972.

Voor de geschiedenis van het Parlementsgebouw kan men terecht bij:

- DUCHATEAU (M.). *Het Paleis der Natie*. Brussel, 1989.
- LAUREYS (V.). Het huis van de Senaat. Een vorstelijk verblijf voor een eerbiedwaardige instelling, in LAUREYS (V.), VAN DEN WIJNGAERT (M.) e.a. *De geschiedenis van de Belgische Senaat*. Tielt, 1999, p. 316-341.
- MORREEL (E.). Het Paleis der Natie, in *Kunst en architectuur bij de Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers*. Antwerpen, 2008, p. 3-68.
- VAN DEN STEENE (W.). *Het Paleis der Natie*. Brussel, 1982.

2. Historisch overzicht

Na zijn annexatie door Frankrijk in 1795 kwam België onder het bewind van het Directoire. De wetgevende macht werd dan uitgeoefend door de *Conseil des Cinq Cents* en de *Conseil des Anciens*. De eerste vergadering bezat wetgevend initiatief, de tweede mocht de wetten goed- of afkeuren.

De Grondwet van het jaar VIII (1800) die volgde op de staatsgreep van Napoleon gaf de wetgevende macht in handen van het Tribunaat, het *Corps législatif* en de Senaat. Het wetgevend initiatief ging uit van de uitvoerende macht. De Senaat, samengesteld uit de tweede en derde consul, alsook de twee eerste senatoren die de andere leden coöpteerden, mocht de grondwettigheid van de wetten

toetsen. Het Tribunaat, waarvan de leden door de Senaat werden aangewezen, had tot taak de wetsvoorstellen te bespreken en een wens ter goed- of afkeuring te formuleren. Het *Corps législatif* ten slotte, dat bestond uit notabelen die door de Senaat werden gekozen uit de groep van nationale notabelen die zelf het eindresultaat vormden van een getrappt kiesstelsel, diende de wetten zonder debat te stemmen.

Naarmate Napoleon meer macht naar zich toetrok door het instellen van het levenslange Consulaat en het Keizerrijk, werden de bevoegdheden van de genoemde organen steeds verder uitgehold. Het Tribunaat verdween in 1807 nadat het alle macht had verloren. Het *Corps législatif* en de Senaat lieten zich bijna uitsluitend in met meer technische problemen, zoals het opstellen van de *Code civil* en de *Code pénal*. De eigenlijke wetgevende macht ging geleidelijk aan geheel over in de handen van Napoleon.

Tijdens de vereniging van België met Nederland bevond de wetgevende macht zich in handen van de Koning en de Staten-Generaal. De Koning en de Tweede Kamer mochten wetsontwerpen indienen. De meeste gingen uit van de Koning (besluitenregering). Hij kon bovendien besluiten uitvaardigen die betrekking hadden op materies die niet expliciet aan de wetgevende macht waren voorbehouden.

Van 26 september 1830 tot 12 november 1830 berustte de wetgevende macht bij het orgaan dat ook de uitvoerende macht waarnam, namelijk het Voorlopig Bewind (= de eerste Belgische regering). Op 12 november 1830 werd een decreet afgekondigd dat de wetgevende en grondwetgevende macht toebedeelde aan het pas verkozen Nationaal Congres (= het parlement dat de Grondwet aannam). Nadat koning Leopold I op 21 juli 1831 de grondwettelijke eed had afgelegd, werd het Nationaal Congres opgeheven. In de praktijk zou het pas een maand later verdwijnen nadat de eerste Belgische Kamers waren verkozen.

De Belgische Grondwet (art. 36) bepaalt dat de wetgevende macht gezamenlijk wordt uitgeoefend door de Koning, de Kamer van volksvertegenwoordigers en de Senaat. Het wetgevend initiatief behoort aan elk der drie organen. In de praktijk bestaat er echter een duidelijk afgetekend overwicht van het regeringsinitiatief. Het is over het algemeen de regering die de wetteksten voorbereidt en ter goedkeuring aan het Parlement voorlegt.

Na elke verkiezing leggen de parlementsleden de eed af, vormen zij politieke fracties en bereiden zij in commissies het werk van de plenaire vergaderingen voor. Bij het begin van de zitting (= het parlementair jaar) kiezen Kamer en Senaat elk hun Voorzitter en hun Bureau. De organisatie van de parlementaire werkzaamheden wordt voor de Kamer in de Conferentie van de voorzitters en voor de Senaat in het Bureau voorbereid. De respectieve Colleges van quaestoren van Kamer en Senaat zijn belast met het materiële bestuur van hun Assemblée.

We kunnen in de beide Assembles diverse organen terugvinden. Vermelden we eerst de politieke fracties die in de reglementen van Kamer en Senaat respectievelijk werden erkend in 1962 en 1974. Hiermee werd impliciet ook het bestaan van de politieke partijen erkend. De wet van 4 juli 1989 definieerde voor het eerst deze term. De fracties zijn de politieke beslissingsorganen van het Parlement. Binnen de fracties wordt de politieke strategie bepaald, de politieke toestand besproken, leden aangewezen voor de verschillende ambten, het commissiewerk

verdeeld, de sprekers voor de openbare debatten aangewezen en het stemgedrag der fractieleden afgesproken.

Het Parlement beschikt over een aantal technische werkorganen die de activiteit van de plenaire vergadering voorbereiden of overnemen. Omdat de totaliteit van het wetgevend werk bezwaarlijk in plenaire vergadering kan geschieden, werd de Kamer al in 1831 in vijf, later zes afdelingen opgesplitst die de voorbereidende wetgevende werkzaamheden uitvoerden. Per afdeling werden rapporteurs aangewezen die, samen met de Voorzitter van de Kamer, de middenafdeling vormden, die op haar beurt een rapporteur aanwees. Dit systeem bleek geen voldoening te schenken, onder meer omdat de afdelingen maandelijks door loting werden samengesteld. Er bestonden aanvankelijk slechts twee vaste commissies: een voor de financiën en de rekeningen en een voor de landbouw, de nijverheid en de handel.

Na de Eerste Wereldoorlog werden de activiteiten van de afdelingen steeds frequenter overgenomen door vaste commissies die voor de duur van een zittingsperiode werden samengesteld. Oorspronkelijk waren er vijf vaste Kamercommissies, in 1920 elf. In 1935 werd besloten evenveel commissies in te stellen als er ministeries waren. Sinds 1995 zijn er in de Kamer een tiental vaste commissies en in de Senaat zes vaste commissies. De commissies behandelen in principe de wetsontwerpen die worden ingediend door de betrokken minister, alsook de wetsvoorstellen die naar hen worden verwezen. De selectie van de commissieleden geschiedt niet meer door loting: ze worden door de Assemblee aangewezen naar evenredigheid van de getalsterkte van de politieke fracties (systeem D'Hondt). Gewoonlijk werd en wordt daarbij rekening gehouden met de belangstellingssfeer van de betrokken leden. In tegenstelling tot de Kamer startte de Senaat reeds in 1831 met een taakverdeling in vaste commissies.

Aangezien openbaarheid in Kamer en Senaat tegenwoordig de regel is voor de commissievergaderingen, worden de leden in het verslag bijna altijd bij naam genoemd. Enkel wanneer een commissievergadering met gesloten deuren wordt gehouden, worden de sprekers in het verslag niet bij naam genoemd. Sinds 22 november 2001 zijn de commissievergaderingen in de Senaat meestal openbaar en worden in het verslag de sprekers dan ook bij naam genoemd. Het commissieverslag is, samen met de door de commissie aangenomen tekst, het uitgangspunt voor de bespreking van het desbetreffende wetsontwerp of -voorstel in de plenaire vergadering.

Naast de vaste commissies bestonden sedert 1962 in de Kamer zes en sedert 1974 in de Senaat vier vaste afdelingen. Deze waren samengesteld uit de leden van de vaste commissies. Hun vergaderingen waren openbaar en vonden hun weerslag in gepubliceerde verslagen. De vaste afdelingen werden gecreëerd om het werk in plenaire vergadering te verlichten door het debat over minder belangrijke aangelegenheden te verwijzen naar de betrokken vaste afdeling (buitenlandse politiek, binnenlandse politiek, economische zaken, sociale zaken en voor de Kamer culturele aangelegenheden en infrastructuur). Over de in de vaste afdeling besproken wetsontwerpen en -voorstellen werd in de plenaire vergadering zonder debat gestemd. Het debat omtrent belangrijke problemen bleef de exclusiviteit van de plenaire vergadering. Zo kwamen regeringsverklaringen, begrotingen en andere politiek geladen ontwerpen niet bij een vaste afdeling terecht. De afde-

lingen werden in de Senaat afgeschaft in 1983 en in de Kamer in 1987. Er bestaan in Kamer en Senaat ook commissies met een tijdelijk karakter, namelijk werkgroepen die door de commissie zelf werden opgericht en subcommissies die in de Kamer werden opgericht bij beslissing van de Conferentie van de Voorzitters. Zij worden opgericht om een bepaald wetsontwerp of -voorstel te onderzoeken. Zodra deze taak volbracht en het verslag opgesteld is, worden zij opgeheven.

Vermelden we tot slot nog de commissies met specifieke opdrachten, “bijzondere commissies” genoemd, bijvoorbeeld de commissie die de geloofsbriefen van de parlementsleden onderzoekt, de commissie voor de verzoekschriften (sinds 1995: enkel in de Kamer), de commissie voor de boekhouding, de commissie voor de naturalisaties (sinds 1995: enkel in de Kamer), de commissie voor de vervolgingen (van parlementsleden) (enkel in de Kamer), de commissie met betrekking tot de inbeschuldigingstelling van ministers (artikel 103 van de Grondwet) (enkel in de Kamer), Buitenlandse missies, Globalisering. Ook zij publiceren verslagen.

Het komt regelmatig voor dat gemengde commissies worden opgericht, waarin tegelijkertijd kamerleden en senatoren zitting hebben (bijvoorbeeld: Controlecommissie betreffende de verkiezingsuitgaven en de boekhouding van de politieke partijen), of ook nog adviescomités (bijvoorbeeld: het Federaal Adviescomité voor de Europese Aangelegenheden; deze commissie bestaat uit drie delegaties, namelijk kamerleden, senatoren en leden van het Europees Parlement. Ook gebeurde het soms of dat twee voltallige commissies (een van de Kamer en een van de Senaat) samen vergaderen om een bepaald probleem op te lossen.

De Grondwet (art. 56) kent aan het Parlement tevens het recht van onderzoek toe. Beide Assemblees kunnen dan ook onderzoekscommissies oprichten met betrekking tot een bepaald probleem. Deze onderzoekscommissies kunnen alle in het Wetboek van Strafvordering omschreven onderzoeksmaatregelen nemen. Ook de verslagen van hun werkzaamheden worden gepubliceerd.

Voor een juist begrip van de door het Parlement geproduceerde ambtelijke bronnen gaan we hier even in op de wijze waarop een wet tot stand komt. Maken we vooreerst het onderscheid tussen een wetsvoorstel en een wetsontwerp. Bij een wetsvoorstel gaat het wetgevend initiatief uit van een of meer parlementsleden; een wetsontwerp is een tekst die door een van de takken van de wetgevende macht is overgezonden aan een andere.

Een wetsontwerp wordt als parlementair stuk gedrukt en verspreid. Het wordt vervolgens naar een commissie verwezen en daar in de bevoegde commissie besproken. Van deze besprekingen wordt een verslag gepubliceerd. Als besluit volgt de goedkeuring, al dan niet na amendering, of de verwerping. Daarna wordt het ontwerp in plenaire vergadering besproken: eerst algemeen, dan artikelsgewijs. De stemming die daarop volgt, betreft eerst de verschillende artikelen en daarna het geheel. De bespreking en de stemming in de plenaire vergadering vormen eveneens het onderwerp van gedrukte verslagen (*Integrale* en *Beknopte Verslagen*) (in de Senaat zijn deze laatste sinds 6 april 2000 afgeschaft). Wanneer het wetgevend initiatief uitgaat van een parlements lid, wordt dezelfde procedure gevolgd. In tegenstelling tot een wetsontwerp kan een wetsvoorstel eventueel niet-ontvankelijk worden verklaard of niet in overweging worden genomen. De stukken worden gedrukt, rondgedeeld en pas daarna al dan niet in overweging genomen.

Vóór de vierde Staatshervorming van 1993 werd een wetsontwerp, zodra het was goedgekeurd, op analoge wijze door de andere Assemblee behandeld. Pas nadat in beide Assemblees een eensluidende tekst was aangenomen, legde men deze ter bekrachtiging voor aan de Koning. Elke wet diende mede ondertekend te worden door een of meer ministers. Tot voor kort behoorde België nog tot de weinige landen met een integraal tweekamerstelsel. In een dergelijk systeem hebben beide Assemblees, op enkele uitzonderingen na, dezelfde bevoegdheden en zijn ze ook op ongeveer dezelfde manier samengesteld. De vierde Staatshervorming bracht een aantal fundamentele wijzigingen in het Belgische tweekamerstelsel aan.

Sinds 21 mei 1995 is alleen de Kamer bevoegd voor de begrotingen, het legercontingent, de naturalisaties en de wetten betreffende de aansprakelijkheid van de federale ministers. Kamer en Senaat blijven gelijkelijk bevoegd voor de meest gewichtige materies, zoals de herziening van de Grondwet, de wetgeving in verband met de structuur, de werking en de instellingen van de Staat, het toekennen van bevoegdheden aan internationale instellingen, de bijzondere wet waardoor de federale overheid zich in de plaats kan stellen van gewestelijke overheden die hun internationale verplichtingen niet naleven, de wetten op de Raad van State, de organisatie van de hoven en rechtbanken, de bekrachtiging van samenwerkingsakkoorden tussen de verschillende beleidsniveaus in België. In al deze gevallen blijft de vroegere procedure van het tweekamerstelsel gehandhaafd, met één specifieke afwijking: voor de verdragen is de uitvoerende macht steeds verplicht haar wetsontwerpen eerst in de Senaat in te dienen. Zowel kamerleden als senatoren kunnen in deze aangelegenheden wetsvoorstellen indienen en wetsontwerpen van de regering onderzoeken.

Voor de andere aangelegenheden heeft de Kamer een beslissende rol en is de Senaat een “beziningskamer”. De Senaat is niet meer verplicht alle wetten te behandelen die door de Kamer zijn goedgekeurd. Hij heeft voor deze materies een “evocatierecht”: hij kan door de Kamer aangenomen wetsontwerpen evoceren, bespreken en wijzigingen voorstellen binnen een bepaalde termijn. Hij legt ook eigen wetsvoorstellen aan de Kamer voor. De Kamer heeft echter steeds het laatste woord. Een parlementaire overlegcommissie regelt de betrekkingen tussen Kamer en Senaat.

De Kamer controleert het regeringsbeleid. De federale regering heeft het vertrouwen van de meerderheid van de volksvertegenwoordigers nodig. De Kamer voert haar taak uit via onderzoek van de begrotingen, interpellaties, vragen en onderzoekscommissies. De Senaat heeft een overlegtaak. Bij wijze van advies doet de Senaat uitspraak over de belangenconflicten tussen het federale Parlement en de Gemeenschaps- en Gewestparlementen.

Sinds de parlamentsverkiezingen van 1995 kan de Senaat een minister niet meer interpelleren; senatoren kunnen alleen nog mondelinge en schriftelijke vragen en vragen om uitleg stellen. Een interpellatie (sedert 1995: enkel in de Kamer) kan dienen om de aandacht op een bepaald probleem te vestigen maar zij kan ook worden aangewend om een minister om uitleg of verantwoording te verzoeken. Indien daarna een motie van wantrouwen wordt ingediend en aangenomen, moet de minister ontslag nemen. De regering in haar geheel kan enkel

tot ontslag worden gedwongen door aanneming van een constructieve motie van wantrouwen.

Sinds de Staatshervorming van 1992-1993 kan alleen de Kamer van volksvertegenwoordigers op elk ogenblik de aanwezigheid van de ministers vorderen. De Senaat daarentegen kan de aanwezigheid van ministers alleen nog vorderen voor de bespreking van een wetsontwerp of -voorstel en voor de uitoefening van zijn recht op onderzoek. Voor de andere aangelegenheden kan de Senaat de ministers alleen verzoeken aanwezig te zijn.

Het stellen van parlementaire vragen heeft tot doel bij de betrokken minister informatie in te winnen met betrekking tot technische vraagstukken, praktische toepassingsgevallen, interpretatiemoeilijkheden van wetteksten, en dergelijke. Tot in 1897 geschiedde dit alles mondeling. In 1897 werden de mondelinge antwoorden op schriftelijke vragen ingevoerd. Vanaf 1908 werd het mondeling antwoord door een schriftelijk vervangen. Sedert de jaren zestig werd de mogelijkheid tot het geven van mondelinge antwoorden echter weer ingevoerd. Voor zeer dringende aangelegenheden kan zowel de vraag als het antwoord mondeling zijn.

Men kan verschillende soorten vragen onderscheiden: schriftelijke vragen waarop schriftelijk geantwoord wordt; mondelinge vragen waarop mondeling geantwoord wordt in de plenaire vergadering of in de commissies; vragen om uitleg in de plenaire vergadering of in de commissies; actualiteitsvragen in commissie (enkel in de Kamer). Sinds 1995 worden de mondelinge vragen in de Kamer van volksvertegenwoordigers alleen nog gesteld in de commissies. Er is wel een actualiteitsdebat in de plenaire vergadering ingevoerd, dit indien een actualiteitsonderwerp het voorwerp is van verschillende mondelinge vragen. Na parlementaire vragen kunnen geen moties worden ingediend. Alle parlementaire vragen, maar niet alle antwoorden, worden gepubliceerd. Sinds 2005 kan ook de Senaat beslissen dat, wanneer drie mondelinge vragen betrekking hebben op hetzelfde onderwerp, over dat onderwerp een actualiteitsdebat wordt gehouden, waarin die vragen aan bod komen. Het actualiteitsdebat wordt op de agenda geplaatst van de plenaire vergadering waarin de mondelinge vragen aan bod komen.

De Kamer van volksvertegenwoordigers (tot 1995 ook de Senaat) beschikt nog over een ander belangrijk controlemiddel op de uitvoerende macht, namelijk het jaarlijkse goed- of afkeuren van de begrotingen. Het begrotingsdebat vormt vaak een gelegenheid om het beleid van een minister of van de ganse regering op de korrel te nemen.

Ook is er de controle die voortvloeit uit het petitieright. Elke burger heeft het recht petitie in te dienen bij de openbare overheden. Indien de verzoekschriften naar de bevoegde minister werden doorgezonden, kan elk parlementslid eisen dat hierover verslag wordt uitgebracht.

Vermelden we tot slot nog iets over de interparlementaire samenwerking in de Europese Unie. Naarmate de Europese integratie vorderde, is bij de nationale parlementen de nood gevoeld om meer samen te werken teneinde de parlementaire controle op de Europese besluitvorming te versterken. Sedert de jaren 1980 groeide er immers een besef van een "democratisch tekort" in de Europese Unie evenals van een te sterke reguleringsdrift vanwege de Europese Unie. Dit heeft geleid tot de opname van het "subsidiariteitsprincipe" (beslissingen moeten

genomen worden op het laagst mogelijke niveau) in het Verdrag van Maastricht (1993). In de Europese Conventie (2002-2003), het ontwerp van Europese Grondwet (2004) en thans het Hervormingsverdrag van de Europese Unie (2007) is een “alarmbelprocedure” voorzien waarbij de nationale parlementen – indien zij van oordeel zijn dat het subsidiariteitsprincipe niet wordt gerespecteerd – het wetgevingsvoorstel van de Europese Commissie kunnen bijsturen of afwijzen. Voor de toepassing van deze procedure is samenwerking tussen de nationale parlementen van groot belang. Met het oog op informatie-uitwisseling over de subsidiariteitskwestie werd een databank uitgebouwd: www.ipex.eu.

In 1997 werd de federale ombudsdienst opgericht. De ombudspersonen kunnen zowel op basis van klachten als op vraag van de Kamer van volksvertegenwoordigers het optreden van de overheid onderzoeken.

De kieswetgeving en de samenstelling van het Parlement komen aan bod bij de bronnen afkomstig van de gemeenten en de provincies.

3. Archieven

I. Het Archief van de Senaat en het Archief van de Kamer van volksvertegenwoordigers vallen niet onder de Belgische algemene archiefwet. Elke federale Assemblée beheert haar eigen archief. Toch worden een aantal archiefbestanden in het Algemeen Rijksarchief bewaard. In laatstgenoemde instelling (<http://arch.arch.be>) zijn twee neerleggingen van Kamer en Senaat toegankelijk:

DE BOCK-DOEHAERD (R.). *Inventaire des procès-verbaux de dépouillement des élections législatives de juin 1949*. Brussel, 1994 (Toegangen in beperkte oplage).

LAUWAERT (R.) [hernummerd en aangevuld door DEPOORTERE (R.), VANDEWEYER (L.)]. *Inventaris van dossiers betreffende de wetgevende verkiezingen. 1884-1961*. Brussel, 1995 (Toegangen in beperkte oplage).

Deze twee neerleggingen omvatten de volgende verzamelingen: *Verkiezingen Kamer 1884-1958*; *Verkiezingen Senaat 1950-1961*. Het archiefblok bevat de processen-verbaal van de kies- en telbureaus en de betwiste kiesbrieven. Uiteraard zijn er in dit archiefblok ook lijsten van kandidaten en lijsten van kiezers voorhanden. Er zijn tevens verontschuldigingsbrieven van leden van de bureaus en van kiezers bewaard gebleven.

Twee andere neerleggingen van de Kamer zijn in het Algemeen Rijksarchief nog niet toegankelijk. De inhoud kan als volgt worden samengevat: petitie, processen-verbaal van vergaderingen van parlementaire commissies en secties, de onderzoekscommissie in verband met de uitslagen van de wet van 21 maart 1902 (wijzigingen in de dienstplichtwetten en over de bezoldiging der dienstplichtigen) (1909) en de onderzoekscommissie met betrekking tot de devaluatie van de frank (1935); resultaten van verkiezingen (1974, 1977 en 1978), wetsontwerpen en -voorstellen.

Ook in de Bibliotheek van het Parlement worden enkele archiefbestanden bewaard:

Le Congrès national 1830-1831. Séance du 21 mai 1831. Dertien aanwezigheidslijsten met handtekeningen, 1 dl., ingebonden, op perkament.

Pétitions au Congrès national, 3 dln.

Élections du Roi par le Congrès national, 4 juin 1831. Livre des votes autographes. Lettres autographes de Léopold Ier (23 mei 1849 en 18 november 1849).

Negen brieven gericht aan de Kamers en twee kopieën van redevoeringen van koning Leopold II (1866 en 1877).

Chambre des Représentants. Royaume de Belgique. Constituante 1893-1894. (Album met foto's van de leden).

II. Zowel het Archief van de Senaat als het Archief van de Kamer bewaren archiefbestanden van de verschillende diensten. Het betreft de archieven van de Wetgevende Dienst en van de Quaestuurdienst.

1. De notulen van de plenaire vergadering. Het zijn de enige officiële stukken die authentieke waarde hebben. Het gaat om een uiterst korte, door de griffier opgestelde tekst waarin beknopt maar volledig alle gebeurtenissen van een vergadering worden opgetekend: datum, uur waarop de vergadering werd geopend en gesloten, wie als voorzitter optrad, naam van de sprekers, besproken ontwerpen, goedgekeurde teksten, eventuele tuchtmaatregelen, enz. De inhoud van de toespraken wordt in de notulen niet vermeld.

Daarnaast worden de notulen van het Bureau bewaard (sedert 1831), de agenda's en de dossiers van de plenaire vergaderingen (sedert 1831), de dossiers van de commissie voor het onderzoek van de geloofsbrieven (in de Senaat: sedert 1906), de dossiers in verband met de parlementaire onschendbaarheid, de registers A (RA) (in de Senaat: sedert 1906): repertorium van de wetgevende activiteiten, de dossiers RA betreffende de wetgevende activiteiten, chronologisch gerangschikt (minuten, briefwisseling, gedrukte stukken, commissiebulletins, enz.), de registers en de dossiers van de interpellaties en mondelinge vragen, de registers en de dossiers van de schriftelijke vragen die aan de basis liggen van de publicatie van het *Bulletin van Vragen en Antwoorden* (tot 2007 in de Senaat): een dossier per minister bevattende de minuten van de vragen, alsmede de ontvangen antwoorden, het repertorium van de lopende zaken, de dossiers van de parlamentsverkiezingen, de registers en de dossiers van de petitie's, de dossiers van de naturalisaties (in de Senaat: 1908-1995), het secretariaat van de Commissie voor de parlementaire werkzaamheden en de Commissie van het Reglement, de dossiers betreffende de benoemingen en het voordragen van kandidaten, de parlementaire voorbereiding van belangrijke wetten (ingebonden banden), de dossiers van de wettelijke mededelingen aan de Senaat en aan de Kamer van volksvertegenwoordigers (verslagen, opmerkingen van het Rekenhof, aankondigingen door het Grondwettelijk Hof), de minuten van de Handelingen, het audiovisueel archief (in de Senaat: sedert 1992): opnamen van de plenaire vergaderingen, de dossiers over wetsevaluatie en juridische zaken.

De dossiers betreffende het studiewerk bevatten zowel documentatiemateriaal als archief en betreffen voornamelijk grondwettelijk en institutioneel recht. Het zijn vooral hulpmiddelen in verband met wetgeving en reglementen van de vergadering. Verder wordt er het archief van de vaste commissies bewaard, het archief van de gemengde commissies (zie bijvoorbeeld: MONDELAERS (N.). *Inventaris van de controlecommissie betreffende de verkiezingsuitgaven en de boekhouding van de politieke partijen* (24 november 1991). Brussel, 1994), het archief van de

bijzondere commissies (zie bijvoorbeeld: PARIJS (M.). *Inventaris van de bijzondere commissie, belast met de herziening van de Grondwet van 24 december 1970 (1965-1971)*. Brussel, 1992), het archief van de onderzoekscommissies (in de Senaat: sinds 1951; in de Kamer van volksvertegenwoordigers: sedert 1880).

Onderzoekscommissies in de Senaat handelden over de activiteit van de Dienst van het Sekwester (1951-1954); over de privé-milities (1980-1981); over de nucleaire veiligheid (1986-1991) (zie PARIJS (M.). *Inventaris van de commissie voor informatie en onderzoek inzake nucleaire veiligheid (1986-1991)*. Brussel, 1992); over de handel en het vervoer van wapens en munitie (1987); over het clandestien internationaal inlichtingennetwerk “Gladio” (1990-1992); over de georganiseerde criminaliteit in België (1996-1998); over de gebeurtenissen in Rwanda (1997-1998); over legale en illegale exploitatie van en de handel in natuurlijke rijkdommen in de regio van de Afrikaanse Grote Meren (2001).

Onderzoekscommissies in de Kamer van volksvertegenwoordigers handelden over de toestand van het lager onderwijs in België en de wet van 1 juli 1879 (1880-1884); over de wijzigingen aan de militiewet (1909); over de devaluatie van de frank, (1935); over de gebeurtenissen in Leopoldstad (1959); over de sluikreclame op BRT en RTB (1972-1977); over de tragische gebeurtenissen tijdens de voetbalwedstrijd Liverpool-Juventus Turijn (1985); over de Belgische wapenhandel (1987); over fraudeschandalen in de sector van de kernenergie (1988); over de bestrijding van het banditisme en het terrorisme (1988-1990); over de mensenhandel (1992-1994); over de in-, uit- en doorvoer van industriële en huishoudelijke afvalstoffen (1993-1995); over de legeraankopen (1993-1995); over de religieuze sekten (1996-1997); over de organisatie en de werking van het politien-justitiewezen in verband met de zogenaamde “Bende van Nijvel” (1996-1997); over de werking van politie en gerecht in de moordzaak-Dutroux (1996-1998); over de moord op André Cools (1996); over de crisis in de voedselsector (de zogenaamde “dioxinecrisis”) (1999-2000); over de moord op de Congolese premier Patrice Lumumba in 1961 (2000-2002); over het faillissement van de luchtvaartmaatschappij Sabena (2001-2003). De rapporten van de onderzoekscommissies Dutroux, sekten, Lumumba en Sabena zijn te raadplegen op de website van de Kamer (www.dekamer.be), afdeling “Onderzoekscommissies”.

Ook zijn er archieven van de Europese Aangelegenheden en Interparlementaire Betrekkingen (verslagboeken van de Interparlementaire Unie) (in de Senaat: sedert 1930), archiefbescheiden van de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa en Assemblee van de West-Europese Unie, van de Parlementaire Assemblee van de Organisatie voor de Veiligheid en de Samenwerking in Europa, van de *Association des secrétaires généraux des Parlements* (ASGP), van het adviescomité voor Europese Aangelegenheden (in de Senaat).

Verder worden ook de notulen van het College van quaestoren bewaard (in de Senaat: sedert 1849; in de Kamer: sedert 1851), de bescheiden van het personeel (personeelsdossiers en sociale zaken) en juridische zaken (sedert 1831). Voorts zijn er de bescheiden van overheidsopdrachten, infrastructuur (zie bijvoorbeeld: CLAEYS (K.). *Inventaris van de plannen en tekeningen van de Senaat*. Brussel, 2009), veiligheid, logistiek, dienstverlening, van de vereniging voor oud-senatoren en oud-volksvertegenwoordigers (*Pro Lege*) en de bescheiden over het kunstpatrimonium. Verder worden de biografische registers bewaard met de parlementaire

loopbaan van elke senator (in de Senaat: sedert 1831) en de biografische dossiers (sedert 1831): ca. 2000 dossiers en foto's van oud-senatoren, senatoren, ministers, fractievoorzitters en griffiers en 3500 dossiers van oud-volksvertegenwoordigers. Album met foto's van de leden in de Senaat: *Sénat. Royaume de Belgique. Constituante. 1893-1894*. Worden eveneens bewaard: bescheiden van ontvangst van delegaties en rondleidingen, van de persconferenties georganiseerd in de Senaat en in de Kamer, de bescheiden van de Financiën (salarissen, pensioenen, dossiers in verband met de senatoren en volksvertegenwoordigers in functie, de oud-senatoren en de senatoren-plaatsvervangers, de oud-volksvertegenwoordigers en de volksvertegenwoordigers-plaatsvervangers).

2. In de Senaat wordt er eveneens persoonsarchief bewaard: namelijk van senator Jules Coen (Zie MONDELAERS (N.). *Inventaris van het persoonsarchief van Jules Coen*, dl. 1. Brussel, 1994 en LEMAIRE (V.). *Inventaire des papiers personnels de Jules Coen*, dl. 2. Brussel, 2001), van senator Jacques Hambye en senator Alain Destexhe betreffende de volkerenmoord in Rwanda en zijn persoonsarchief (1993-2003) (zie DE FILETTE (J.). *Inventaire des papiers personnels de Alain Destexhe*, sénateur. Brussel, 2009).

3. Sinds 1992 worden ook systematisch oud-senatoren bevestigd omtrent de werking van de Senaat en hun aandeel daarin. De interviews gebeuren aan de hand van een wetenschappelijk uitgewerkte vragenlijst. De geluidsbanden worden tot goed gestructureerde teksten uitgewerkt en de ondervraagde senator krijgt de gelegenheid die tekst eventueel te corrigeren.

4. De steekkaarten van de verkiesbaren in de Senaat, opgesteld door studenten van de ULB, onder leiding van professor Jean Stengers, worden eveneens bewaard in het Archief van de Senaat.

5. Verder wordt ook de volgende verzameling bewaard: *Verkiezingen Senaat 1965-1995*. Het archiefblok bevat ook hier de processen-verbaal van de kies- en telbureaus en de betwiste kiesbrieven. In dit archiefblok zijn er ook lijsten van kandidaten en lijsten van kiezers voorhanden. Ook zijn er verontschuldigungs-brieven van leden van de bureaus en van de kiezers bewaard gebleven.

Zie ook:

LAUREYS (V.). Les Archives du Sénat de Belgique, in *La memoria del Parlamento. Archivi storici parlamentari: teoria ed esperienze in Europa*. Rome, 1994, p. 82-96.

LAUREYS (V.). The computerization of archival documents in the Belgian Senate, in BUCHSTAB (G.), ed. *Computergestützte Archivierung und Benutzung von Akten in Parlaments- und Parteiarchiven*. Sankt Augustin, 1998, p. 32-36.

LAUREYS (V.). Access conditions for the archives of the Belgian Senate, in BUCHSTAB (G.), ed. *Computergestützte ...*, op. cit., p. 85-88.

LAUREYS (V.), AERTS (L.), VAN DER HEIDE (R.). Digital sustainability for democracy, in *Digitisation of Parliamentary Information and Archives. Report*. Brussel-'s Gravenhage, 2002-2003, p. 91-104.

Voor de archieven van de fracties zie ook :

LAUREYS (V.). The archives of the parliamentary political groups in Belgium, in BUCHSTAB (G.), ed. *Parteien im Parlament. Fraktionsakten in europäischen Partei- und Parlamentsarchiven*. Sankt Augustin, 1997, p. 19-32.

4. Publicaties en bronnenpublicaties

4.1. Periode vóór 1830

Omdat de opeenvolgende grondwetten die België sedert 1795 kende de openbaarheid van de parlementaire debatten garandeerden, kan men voor de verslagen van deze debatten nagenoeg steeds bij uitgegeven bronnen of publicaties terecht. Daarnaast kan men gebruik maken van later tot stand gekomen bronnenpublicaties die nog niet gepubliceerde verslagen uitgeven of reeds bestaande verslagen verbeteren of aanvullen.

Van de vergaderingen van de *Conseil des Cinq Cents* en de *Conseil des Anciens* werden verslagen gepubliceerd. De redevoeringen kwamen daarin weinig aan bod. Men moet dan ook zijn toevlucht zoeken in krantenverslagen uit die periode. Vermelden we vooral het *Journal des débats et décrets* (1789-1944) en het *Belgisch Staatsblad*. Ook de processen-verbaal van de vergaderingen van het *Corps législatif* en het Tribunaat werden gedrukt, maar weer dient dit aangevuld te worden met de verslagen uit de toenmalige kranten. Al deze gedrukte verslagen kenden slechts een zeer beperkte verspreiding.

Sedert 1862 is men in Frankrijk gestart met een bronnenpublicatie die de oorspronkelijke officiële verslagen aanvult (en in het begin zelfs mengde) met krantenverslagen en ander onuitgegeven bronnenmateriaal. De publicatie heeft betrekking op de parlementaire debatten van de jaren 1787-1860. De eerste serie betreft de jaren 1789-1799; een tweede de jaren 1800-1860. Alhoewel reeds meer dan 90 volumes werden uitgegeven is zelfs de eerste serie nog lang niet afgewerkt :

Archives parlementaires de 1787 à 1860. Recueil complet des débats législatifs et politiques des chambres françaises, imprimé par ordre du Sénat et la Chambre des députés. Première série (1789-1799). Parijs, 1867- (101 delen gepubliceerd in 2005).

Wij maken hier eveneens melding van de publicaties van de notulen van de grondwetscommissie van 1815. De officiële notulen werden aangevuld met notities van commissieleden, briefwisseling en verslagen aan de Koning :

COLENBRANDER (H.T.). *Ontstaan der grondwet. Tweede deel 1815*. 's Gravenhage, 1909.

In de periode 1815-1830 waren de beraadslagingen van de Eerste Kamer van de Staten-Generaal niet openbaar. Dit werd pas het geval in 1848. De vergaderingen van de Tweede Kamer waren wél openbaar. De zeer beknopte en onvolledige verslagen van deze zittingen werden opgenomen in de *Nederlandsche Staatscourant*.

Op basis van de officiële notulen, de verslagen in de Staatscourant, de verslagen van andere kranten alsook de papieren van ministers en parlementsleden werd volgende verzameling gepubliceerd:

NOORDZIEK (J.J.F.), ARNOLD (L.H.I.). *Verslag der Handelingen van de Tweede Kamer van de Staaten Generaal, gedurende de zittingen 1815-1830, gehouden te Brussel en te 's Gravenhage*. Den Haag, 1862-1888, 15 dln.

4.2. Periode vanaf 1830

De authentieke Grondwet werd door de brand van 1883 verwoest. In de huidige Bibliotheek van het Parlement wordt wel bewaard:

Beshuyten van den Volksraad van België. Brussel, 27 november 1830. *Constitution de la Belgique, adoptée par le Congrès national*. Brussel, Dumont, 1831, in-12°, ingebonden.

Constitution de la Belgique précédée de la vie et de la nomination du Régent. Brussel, De Mot, 1831, in-12°, ingebonden.

Constitution de la Belgique décrétée par le Congrès national, le 7 février 1831. Brussel, Remy, 1832, 1 dl., in-folio, ingebonden.

Belgische Constitutie, aangenomen door het Nationaal Congres, in werking gesteld en met eed bevestigd in de zitting van 26 february 1831, door den verkoozen regent Surlet de Chokier. Brussel, 1831.

Ook in verband met de notulen van de Belgische grondwetscommissie die door het Voorlopig Bewind op 6 oktober 1830 was opgericht, zag een bronnen-uitgave het licht:

VAN DEN STEENE (W.). *De Belgische grondwetscommissie (oktober-november 1830). Tekst van haar notulen en ontstaan van de Belgische grondwet*. Brussel, 1963.

In 1831 werden tevens het Reglement van de Senaat en het Reglement van de Kamer van volksvertegenwoordigers samengesteld. Deze reglementen werden (worden) geregeld gewijzigd.

Règlement du Sénat de Belgique. Brussel, 1831-.

Reglement van den Belgischen Senaat. Brussel, 1907-.

Reglement van de Belgische Senaat. Brussel, 1970-.

Règlement de la Chambre des Représentants. Brussel, 1831-.

Reglement van orde van de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Brussel, 1899-.

De discussies van het Nationaal Congres werden door diverse kranten gepubliceerd, voornamelijk door *L'Union belge* (vanaf 10 november 1830, die door het Voorlopig Bewind was opgericht) en door *L'Indépendant* (die deze taak op 4 maart 1831 overnam). Huyttens baseerde zich op deze kranten voor zijn uitgave, een verzameling van deze discussies, voorzien van annotaties:

HUYTTENS (E.). *Discussions du Congrès national de Belgique, 1830-1831. Mises en ordre et publiées, précédées d'une introduction et suivies de plusieurs actes relatifs au gouvernement provisoire et au Congrès, des projets de décrets, des*

rapports, des documents diplomatiques, imprimés par ordre de l'assemblée, et de pièces inédites. Brussel, 1844-1845, 5 dln.

1. Vanaf 16 juni 1831 tot 1844 vindt men de verslagen terug in de *Moniteur belge* die door de regering was gecreëerd om als rapporteur van de parlementaire debatten te fungeren. De verslagen uit de jaren 1830-1832 beperkten zich, zoals tijdens het Nederlands Bewind, tot onbevredigende samenvattingen. Midden 1832 werd de woordelijke stenografische verslaggeving ingevoerd. Vrij vlug werd de parlamentsleden de mogelijkheid geboden deze verslagen te verbeteren. Sedert 1844 vormen de parlementaire verslagen het onderwerp van een afzonderlijke publicatie:

Annales parlementaires. Brussel, 1844-.

Annales parlementaires. Parlementaire Handelingen. Brussel, 1932-.

De verslagen van Kamer en Senaat werden in de jaren 1844-1847 samengevoegd. Sedert 1848 worden zij afzonderlijk gepubliceerd. Merken we op dat de *Parlementaire Handelingen* naast de integrale teksten van redevoeringen en interpellaties gehouden in plenaire vergadering, de verslagen opnemen van de discussies die plaatsvonden in de vaste afdelingen, evenals de resultaten van de stemmingen. Men treft er ook de mondelinge antwoorden op schriftelijke vragen en de mondelinge antwoorden op mondelinge vragen in aan. In de jaren 1908-1922 vindt men hier ook de schriftelijke antwoorden op schriftelijke vragen terug. Sinds 1986 verschijnen er in de Kamer en sinds 1995 ook in de Senaat:

Handelingen van de openbare commissievergaderingen / Annales des réunions publiques de commission. De *Parlementaire Handelingen* werden vroeger opgesteld op basis van stenografische notities en (momenteel) bandopnames of een elektronisch audiosysteem. We merkten reeds op dat deze verslagen door de betrokkenen kunnen worden gecorrigeerd. De Voorzitters van Kamer en Senaat kunnen eventueel woorden doen schrappen die strijdig zijn met de orde of die zijn uitgesproken door een lid dat niet aan het woord was of blijft spreken nadat de Voorzitter hem het woord heeft ontnomen. De teksten zijn opgesteld in de taal van de sprekers. Ze verschenen vroeger ongeveer vier tot zes weken na de vergadering maar sinds 2000 verschijnt een voorlopig verslag de volgende dag in gedrukte vorm en op de website van de Senaat. Drie dagen later verschijnen de definitieve Handelingen met vertaling in gedrukte vorm en tegelijk wordt op de website van de Senaat het voorlopig verslag vervangen door de definitieve Handelingen. De rangschikking, per zitting, is chronologisch. Een jaarlijkse alfabetische tabel per onderwerp en een onomasticon helpen bij het raadplegen van de *Parlementaire Handelingen* (vanaf 2001: *Handelingen*).

De Kamer heeft de benaming *Handelingen* in 2001 vervangen door *Integraal Verslag* met vertaling (plenumvergadering) en *Integraal Verslag* met vertaald beknopt verslag van de toespraken (voor het deel van de commissievergaderingen waar interpellaties gehouden worden). Daarnaast bewaart de Kamer nog Beknopte Verslagen van zowel plenaire als commissievergaderingen.

Deze bronnenreeks (vanaf 1844) is integraal te raadplegen op de website van de Kamer (www.dekamer.be), afdeling “Plenum – integraal verslag”.

Naast deze officiële publicaties dient een niet-officiële verzameling samenvattingen gesignaleerd te worden, die de opzoekingen in de *Handelingen* sterk vergemakkelijken:

HYMANS (L.). *Histoire parlementaire de la Belgique de 1831 à 1880*. Brussel, 1878-1880, 1 dl.

HYMANS (L.). *Histoire parlementaire de la Belgique. Deuxième série. 1880-1890*. Brussel, 1880-1906, 2 dln.

HYMANS (L.), HYMANS (P.), DELCROIX (A.). *Histoire parlementaire de la Belgique. Troisième série. 1890-1900*. Brussel, 1893-1901, 2 dln.

HYMANS (L.), HYMANS (P.), DELCROIX (A.). *Histoire parlementaire de la Belgique. Quatrième série. 1900-1910*. Brussel, 1910, 2 dln.

2. Naast de integrale verslagen verschijnt er sedert 1878 voor de Kamer en 1880 voor de Senaat een samenvatting van de plenaire vergaderingen:

Compte rendu analytique des discussions des Chambres législatives de Belgique. Chambre des Représentants. Beknopt verslag van de Handelingen van de Wetgevende Kamers. Kamer van Volksvertegenwoordigers. Brussel, 1878-.

Compte rendu analytique des discussions des Chambres législatives de Belgique. Sénat. Beknopt verslag van de Handelingen van de Wetgevende Kamers. Senaat. Brussel, 1884-.

Vanaf 1974 verschijnen de Franstalige en de Nederlandstalige versie apart. Tijdens de plenaire vergadering maakten redacteurs een samenvatting van de debatten, die onmiddellijk werden vertaald. Ook uit dit *Beknopt Verslag* kon de Voorzitter woorden doen schrappen die strijdig waren met de orde of die waren uitgesproken door een lid dat niet aan het woord was of bleef spreken nadat de Voorzitter hem het woord had ontnomen. Dit werd in principe de dag na de vergadering in het Nederlands en in het Frans rondgedeed. Het *Beknopt Verslag* bracht eveneens een resumé van de debatten van de openbare commissievergaderingen.

Van de discussies en vragen die in de *Handelingen* verschenen, trof men in dit afzonderlijk bulletin een samenvatting aan die zowel in het Nederlands als in het Frans was opgesteld en minder gezuiverd was dan de *Handelingen* omdat de betrokkenen hun teksten niet meer konden wijzigen of verbeteren.

3. Sedert 1831 worden er verzamelingen gepubliceerd van parlementaire bescheiden:

Documents parlementaires de Belgique. Recueil des pièces imprimées par ordre de la Chambre des Représentants. Brussel, 1831-.

Documents parlementaires de Belgique. Recueil des pièces imprimées par ordre de la Chambre des Représentants. Parlementaire documenten van België. Kamer van Volksvertegenwoordigers. Brussel, 1948-.

Documents parlementaires de Belgique. Recueil des pièces imprimées par ordre du Sénat. Brussel, 1831-.

Documents parlementaires de Belgique. Recueil des pièces imprimées par ordre du Sénat. Parlementaire bescheiden. Stukken op bevel van de Senaat gedrukt. Brussel, 1948-.

Vanaf 1901 verschijnen sommige teksten in het Nederlands.

Tot 1911 legde men tienjaarlijkse tafels aan. Voor de jaren 1911-1931 kan men terecht bij:

Documents parlementaires (Chambre et Sénat). Répertoire méthodique et alphabétique complété par l'indication des lois afférentes auxdits documents, 1e partie. Session de 1911-1912 à 1914. 2e partie. Sessions de 1918-1919 à 1930-1931. 3e partie. Table par noms d'auteurs. Brussel, 1933.

De *Gedrukte Stukken* zijn officiële tweetalige publicaties die zowel beschikbaar zijn voor de Kamer van volksvertegenwoordigers als voor de Senaat. Deze stukken worden vóór de discussie aan de parlementsleden rondgedeeld. Voor elk wetsontwerp (of -voorstel) wordt een eerste stuk uitgegeven: de tekst neergelegd in het Bureau van de betrokken Assemblee (wetsontwerp of -voorstel), de Memorie van Toelichting, eventueel het advies van de afdeling wetgeving van de Raad van State alsook de tekst van het voorontwerp van wet voorgelegd aan de Raad van State. De Memorie van Toelichting (voor de wetsontwerpen) of de toelichting (voor de wetsvoorstellen) en ook het advies van de Raad van State vormen bronnen van grote betekenis met het oog op het onderzoek van de *ratio legis*.

Naast de teksten van de wetsontwerpen en -voorstellen, alsook de begrotingen en rekeningen, bevatten de stukken ook de verslagen van de besprekingen in de afdelingen of vaste commissies, de verslagen van de bijzondere commissies met tijdelijk karakter, de verslagen van de commissies met specifieke opdrachten, de verslagen van parlementaire onderzoekscommissies en de verslagen van het adviescomité.

Een van de belangrijkste documenten in dit verband is het verslag, opgesteld in naam van de bevoegde commissie door een of meer leden, dat bericht over de werking van de commissie; het bevat immers de echte voorbereidende werkzaamheden: de toelichting van de auteurs over de teksten, de grondige discussie en de amendementen (ook de niet-aanvaarde). Op het einde van het verslag (of in een apart stuk) wordt de tekst opgenomen zoals die werd aangenomen door de commissie.

De stukken bevatten tevens de teksten van de amendementen, ingediend door de parlementsleden ten behoeve van de discussie in plenaire vergadering. Elk amendement gaat in principe vergezeld van een verantwoording waarin de auteur het gestelde doel uitlegt. Eventueel bevatten de stukken eveneens het advies van de Raad van State, dat tijdens de procedure (bijvoorbeeld over een amendement) werd gevraagd. De stukken bevatten ook de tekst aangenomen door de andere federale Assemblee.

Bij de indiening bij de griffie van de ene of de andere Assemblee, ontvangt elk wetsontwerp of -voorstel een ordeningsnummer. Een ondernummering individualiseert elk gepubliceerd stuk betreffende hetzelfde voorstel. Wanneer dit wordt overgezonden aan de andere federale Assemblee krijgt het ontwerp of het voorstel een ander nummer. Het stuk wordt dus geïdentificeerd door zijn nummer en niet door zijn datum. Inhoudsopgaven vergemakkelijken de opzoekingen via een numerieke lijst van alle stukken, een alfabetische tafel per onderwerp en een alfabetische tafel per auteur.

4. De schriftelijke vragen van de parlementsleden en de antwoorden van de regering vormen sedert 1922 het onderwerp van een afzonderlijke publicatie die bijna wekelijks verschijnt:

Bulletin des Questions et Réponses. Brussel, 1929-.

Bulletin van Vragen en Antwoorden. Brussel, 1929-.

Sinds 24 april 2007 geeft de Senaat die reeks niet meer uit.

5. Over de parlementsleden verschijnt voor de Kamer van volksvertegenwoordigers en voor de Senaat het *Biografisch Handboek met Addenda*, soms samen, dan weer apart uitgegeven:

La Chambre des Représentants en 1894-1895. Brussel, 1896.

Le Sénat belge en 1894-1898. Brussel, 1897.

Le Parlement belge de la Chambre des Représentants et du Sénat en 1900-1902. Brussel, 1901.

Le Parlement belge. Le Sénat. Brussel, 1925.

Le Parlement belge de 1930. Brussel, z.j.

Het Belgisch Parlement. De Senaat. Brussel, 1938.

Het Belgisch Parlement. De Kamer van Volksvertegenwoordigers. Brussel, 1938.

Biografisch handboek van de Belgische Senaat. Brussel, 1959-.

Levensberichten. Kamer van Volksvertegenwoordigers. Brussel, 1962-1985.

Officieel handboek van de Kamer van Volksvertegenwoordigers van België. Brussel, 1986-1990.

Biografisch handboek van de Kamer van Volksvertegenwoordigers van België. Brussel, 1991-.

6. Vermelden we tot slot nog een wekelijks informatiebulletin uitgaande van de Kamer van volksvertegenwoordigers:

Parlementaire mededelingen. Kamer van volksvertegenwoordigers. Brussel, 1979-.

Informations parlementaires. Chambre des représentants. Brussel, 1979-.

In deze wekelijkse uitgave wordt een overzicht gegeven van de activiteiten van de afgelopen week in de plenaire vergadering en de commissies, alsook van de komende werkzaamheden (niet van de commissies), de activiteiten van het Europees Parlement, de Raad van Europa en dergelijke. De Kamer publiceert ook een *Jaarverslag* alsook brochures met onder meer de teksten van belangrijke wetten. Verder wordt informatie over de staatsstructuren en de werking van het federale Parlement gegeven in:

Parlementaire info-steekkaarten Kamer van volksvertegenwoordigers / Fiches parlementaires Chambre des représentants. Brussel, z.j.

De Senaat publiceert sinds 1997:

Tijdschrift van de Belgische Senaat - Périodique du Sénat de Belgique. Brussel, 1997-

en sedert 2005:

Cahiers van de Senaat - Cahiers du Sénat. Brussel, 2005.

Senaat en Kamer geven samen, in vier talen, een documentaire film, een folder, een boek *Parlamentum Belgicum* en een opendagbrochure uit.

4.3. Raadpleegbaarheid van de stukken

De Bibliotheek van het Parlement bezit niet alleen een verzameling van voormelde reeksen maar men kan er ook terecht voor al wat de politieke, juridische en administratieve aspecten van de staatsinstellingen aangaat. Deze bibliotheek is voor het publiek enkel toegankelijk na schriftelijke toelating en wel op de dagen dat er geen zitting is. Omdat het geen openbare bibliotheek betreft, dient men een eventueel bezoek te verantwoorden.

De gepubliceerde en niet-gepubliceerde archiefbestanden, die in de Senaat en in de Kamer van volksvertegenwoordigers worden bewaard, zijn, na voorafgaande toestemming en volgens de ter plaatse geldende reglementering inzake openbaarheid, voor wetenschappelijk onderzoek raadpleegbaar. In principe zijn alle archiefbescheiden onmiddellijk openbaar, met uitzondering echter van:

- a) alle bescheiden betreffende de interne werking en de besloten vergaderingen van de Senaat en de Kamer, die gedurende 30 jaar niet toegankelijk zijn;
- b) alle bescheiden betreffende de staatsveiligheid, die gedurende 50 jaar niet toegankelijk zijn;
- c) alle bescheiden betreffende de persoonlijke levenssfeer, die gedurende 100 jaar niet toegankelijk zijn.

De raadpleging van de archiefbescheiden is onderworpen aan de bepalingen vervat in het eigen reglement dat aan iedere bezoeker wordt overhandigd. Bezoekers worden verzocht schriftelijk of telefonisch contact op te nemen. Indien de bewaringstoestand of de aard van de archiefbescheiden dit toelaten, kan men fotokopieën laten maken. Het Archief van de Senaat en het Archief van de Kamer van volksvertegenwoordigers stellen er prijs op een exemplaar of overdruk te ontvangen van elke publicatie die op onderzoek in zijn archiefbestanden werd gebaseerd.

